

akkora erőt nyerünk, amely ismét össze tudja forrasztani az egyre inkább széteső részeire bomló társadalmat.

Így gyűlt össze egy több, mint 500 oldalas kötetre való, jó félezer dallamot tartalmazó anyag, mely a győri Hazánk kiadónál most van sajtó alatt. Legalább 30 gyermekjeleket, aztán jelesnapi szokások, életutat kísérő szokások, munkaalkalmak szokásai: aratás, szüret, tollfosztó, kukuricafosztó, fonó található bennük nemcsak a határainkon belül, hanem az azon kívül élő magyar népcsoportok hagyományaiából is. Moldova, Erdély, Kárpátalja, Szlovákia, Burgenland, Délvidék folklórja egyaránt megtalálható közöttük. S ha ezeket a gyerekek, s legtöbbször akár felnőtt együttesek is megtanulják, megjuttassák, akkor igazán magukévé is teszik. Akkora anyag, hogy ha egy pedagógus évente csak kettőt is megtanít belőle, 35 esztendő alatt fog a végére érni. Egész pályafutásának műsorgondjait meg fogja oldani.

Kodály Zoltán mondja A magyar népzene című könyvének a végén: „A hagyomány formái változhatnak, de lényege ugyanaz marad, amíg él a nép, amelynek lelkét kifejezi.” És ez fordítva is áll: addig él a nép, ameddig a saját lelkét kifejező hagyományait elsajátítja és ápolja.

KACZIÁN JÁNOS:

Általános iskolások szakköre a levéltárban

A levéltárakról talán kevesebbet tudnak a pedagógusok, mint a múzeumokról, mert az valahogy természetesebb, hogy osztálykiránduláskor egy, a város intézményeinek látogatásakor a tanulók tanáraik segítségével elmennek a múzeumba. A levéltár általában kimarad ebből. Persze ennek olyan oka is van, hogy levéltárból egy van a megyeszékhelyen, nehezebb megközelíteni és valahogy zártabb intézménynek tűnik, mint a múzeumok. Nos, ezen a zártágon feltétlenül változtatni kell, s az ezzel kapcsolatos próbálkozásainkról szeretnék néhány dolgot elmondani.

Munkánk sajátossága, hogy ez a levéltár Szekszárdon van. Itt a városhoz való kötődés kérdéseivel másképpen kell foglalkozni, mint sok más városban, különösen pedig a kisebb falvakban. Szekszárd lakossága az elmúlt 50 évben a háromszorosára növekedett, az embereknek lassan már nincs szülőfalujuk, szülőháza, nem is beszélve, mert a környező települések gyermekei is a megyei kórházban születnek. Nincs szülőhely, de van helyette lakóhely. A lakóhely ismeretének, a lakóhely szeretetének jelentősége nagyon megnőtt. Ezért az általános iskolások körében hetente bizonyos rendszerességgel megpróbálunk szakszerűen foglalkozni olyan kérdésekkel, amelyek érzelmileg kötnek a lakóhelyhez, amelyeknek segítségével lakóhelyüket, városukat jobban ismerő és ezáltal jobban szerető, segítő emberré válnak és ha máshová kerülnek az országban, a világban, talán ott is hasonló módon gondolkodnak.

Milyen módszerek, lehetőségek kínálkoznak ehhez?

Az a tapasztalatom, hogy a levéltárakról téves értelmezések vannak a köztudatban. Eszerint a levéltár olyan hely, ahol néhány könyvkendő ember egy életen át poros iratokat lapozgat. Persze ez vele jár, de nagyon sok egyéb lehetőséget is kínál a levéltár. Ha a múzeum az emberek életével kapcsolatos tárgyi emlékek, használati tárgyak, fegyverek, ruhák, szerszámok és egyéb gyűjteménye, akkor a levéltár az írásos emlékeink tárháza, ahol a kéziratos emlékektől kezdve a nyomtatott régiségeken át, újságok, térképek, plakátok és olyanfajta kiadványok tömege áll rendelkezésre, ami máshol szinte sehol.

Az egyik lehetőség, hogy a tízenéves gyerekek a *történettudomány segédtudományai segítségével foglalkoznak írástannal, származástannal, pecséttannal, földrajzzal,*

anélkül, hogy ezek a szavak – különösen idegen szóval – akár egyetlenegyszer is elhangoznának. Ebből a mi kis „szakácskönyvünkben” gyűjtöttem össze néhányat, amiről nem azt mondom, hogy egyedül üdvözítő recept, de lehetséges módszer lehet abban az esetben, ha pedagógus kollégák bizonyos rendszerességgel elmehetnek gyerekeikkel a levéltárba.

Az egyik *a levéltári órák*. Ezeket nem csak szakköri tagoknak szervezzük, hanem általános iskolásoknak, középiskolásoknak, sőt a szekszárdi tanítóképző főiskola hallgatóinak is, természetesen életkoruknak megfelelő lehetőségekkel. A levéltárban minden tanévben 3-4 új *kiállítást* kínálunk, amely egész tanévben látható és segítséget adhat a pedagógusoknak a tantervi munkához. Hogy a gyerekek mennyire szeretnek a levéltárban régi dolgokkal foglalkozni, kézbe venni egy régiséget, 4-500 éves okmányt, iratot, oklevelet, vagy régi könyvet, hát az külön élmény. Ahogy megsimogatnak egy régiséget, mint valami kedvenc játékot.

Kiállítást említettem, de a gyerekek is készítenek saját kiállítást. Engem nagyon érdekel az, hogy honnan szerzik a történeti ismereteiket, és az idő múlásával láttam, változások vannak ebben aszerint, hogy milyen könyvekből vehetik. Televízió, rádió, videokazetta nagy hatalom, de hogy az olvasást, a könyvet kell a mindenkori ismeretszerzés középpontjába állítani, ez meggyőződéseim. Ezért a szakkörös gyermekek minden évben elh hozzák kedvenc könyveiket a levéltárba és kiállítást rendeznek belőlük. Ilyenkor kiderül számomra, mit olvasnak, melyek az éppen divatos könyvek. Ez sok lehetőséget nyújt, mert mint olvasott élményre vissza tudok utalni, mikor egyéb ismereteket szeretnék számukra adni.

Nagyon szeretik a *régi szavakat, játékok, rejtvényeket, fejtörőket*. Az ámbitusról a zsalugáterig átvesszük őket, ők is tudnak hoznak otthonról ilyen szavakat, vagy olyanokat, amelyekről azt hiszik, hogy régi, és el lehet választani a bűzát az ocsútól. A levéltárban az olvasáson kívül számos lehetőség kínálkozik a rajzolásra, a különböző gyakorlati foglalkozásokra is. Ha a térképről akarunk beszélni, akkor az első kérdés az, gyerekeim, ki hol lakik, milyen utcában? És mit tudsz arról, akiről a te utcádat elnevezték? Semmi? Kérdezd meg otthon a szülőktől. Egy hét múlva kiderül, hogy otthon sem tudnak igazán segíteni, a dolgot megoldjuk közösen. Gyűjtenek hozzá, előkerülnek a segédkönyvek, kiderül, miként lehet ezeket használni, honnan lehet a szükséges ismereteket megszerezni. Utána *térképet készüünk*, mert egy darabka papírra is ráfér, hogy hol lakom és milyen utcákon megyek végig az iskoláig. Útközben elmegyek egy-egy régi ház, templom mellett, megkerülök egy üzemet vagy egy boltot, ahova rendszeresen járok, de az még nem tűnt fel, hogy ugyanannak a háznak a másik sarkán van egy emléktábla, érdemes elolvasni. Két évig dolgoztunk azon a gyerekekkel, hogy *összegyűjtöttük, szó szerint leírtuk Szekszárd összes emléktábláját*, teljes szöveghűséggel. A gyerekek saját nevük alatt adták ezt közre az újságban. 12 szerzője volt ennek az újságcikknek. Rendkívül büszkéek voltak rá és az iskolában is ettől lett tekintélyük.

Hasonlóképpen vagyunk a temetőkkel is. Például, ha most hazamegyek, egy számomra munkával járó, de örömet is adó foglalkozás vár: Minden szakkörös gyerek kap tőlem egy levelezőlapot, amit mindegyiknek külön meg kell írnom, és ebben lesz egy rejtvény, hogy mondjuk nyárutó hó 17-én délután háromnegyed négykor hol találkozunk. Mindegyik gyermek megtalálja ezt a helyet, mert évközben szó volt erről és onnan aztán elmegyünk valahova kalandozni a városba, most például *temetőkuatás* lesz.

Március 15-én az iskoláinkból ott vannak az ünnepségen ők is, de mi utána megkeressük az 1848-as emlékhelyeket a temetőben, ők hozzák a virágot. A sírban nyugvókról már percekig tudnak beszélni.

Nagyon szeretik a régi címereket, pecséteteket. Ehhez pecsétviaszt kell venni a boltban és előszedjük a régi pecsétnyomókat. Minden gyermek megtanul pecsétviaszt olvasztani és azzal dolgozni, s amit ő csinált, azt hazaviszi, azt emlékül elteszi. Így

megtanulja a címereket, az ország címerét, a megye címerét, a lakóhelye címerét, s ennek teljes jelképrendszerét. Az idősebbek – anélkül, hogy maga a szó elhangzana – megtanulják az *oppidum* vagy a *titulus* értelmét, a kettős kereszt lényegét, azt, hogy mi az a *hétvágás*, a *pólya*, egy szabályos magyar címernek milyen színű pólyával kell kezdődnie. Aztán már ők maguk felfedezik a színek szimbolikus rendszerén keresztül, hogy Szekszárd címerében miért ez a torony van, miért a megnőtt szőlőfűrt, miért kék a színe stb. Később rajzolnak, terveznek maguknak beszélő címereket. Ez külön kategóriája a címertannak, megtervezik ami magukra jellemző, kedves elfoglaltságokat rajzolnak bele. Ha valaki biciklizni szeret, akkor kerékpárt rajzol a címerébe, de a címerant szabályai szerint.

Városi sétánk során apró részleteket figyelünk meg velük, de keresni kell olyan helyeket is, ahová manapság egy gyermek már nehezen jut el. Például el kell menni a vármegyeház régi padlására, ahol körbe lehet járni, hatalmas gerendák alatt lehet kúszni-mászni, jó poszok leszünk. De ugyanabban az épületben lenni a pincében a régi megyebörtön celláit is meg kell nézni, oda egy kicsit be kell zárkózni, mert az jó kaland, élmény, amire visszaemlékeznek a gyerekek.

Attól függően, hogy milyen képességű gyermekek bukkannak fel a csoportban, az elmúlt egy-két évben egy kicsit „bajban” is voltam, mert akik „kiöregedtek” a szakkörből, még két évig visszajártak és velük külön kellett foglalkoznom, s mivel nagy volt a korkülönbség, új és új programokat kellett kitalálnom. Ők a *szövegelemzéssel* foglalkoztak, egy-egy oldalt elolvastak. Érdekes olvasnia egy ilyen korú gyereknek arról, hogy majdnem 300 évvel ezelőtt Béni Balogh Ádám fia milyen levelet írt az édesanyjának. Olyan programjaink is vannak, amelyek segítségével a gyerekek fel tudnak készülni különböző történelmi versenyekre vagy vetélkedőkre. Az iskola és a gyerekek személy szerint is hasznát látják ennek, mivel olyan részleteket tudnak meg épületekről, személyekről, régi *filmekről*, amiket egyébként talán nem ismerhetnének. Levéltárunk összegyűjtötte a Művelődési Ház majdnem veszendőbe ment régi filmtárának értékesebb anyagát, ami a megyéről, a várossal készült. Ez most a levéltári gyűjtemény része. Nagyszerűen lehet használni ezeket a filmeket, kölcsönözzük is iskolának, múzeumnak, egyesületeknek.

Nagyon fontos a *származástan*. Felnőttek körében tapasztaltam a kárpótlási ügyintézés során. Fiatalabb emberek is megjelennek, mert a nagyszülőktől van valami örökség, amiről pontosan tudják, hogy hol volt, de azt nem, hogy a nagymamának mi volt a leánykori neve. A gyerekeknél ez még nem baj, az lenne baj, ha nem is tanulnák meg. Ezért elkezdjük, hogy itt vagy te, van apu, anyu, de neki is van apja, anyja. Nagyon érdekes adatgyűjtés ez, amit nyáron nagyszíven el lehet végezni. Ellátogatnak rokonokhoz, nagyszülőkhöz és az év elején hozzák az új adatokat, egész komoly ákombákom betűkkel készített családfákat rajzolnak. Elsősorban abból a szempontból fontos, hogy tudjuk: nem velünk kezdődött a történelem, nekünk is voltak eleink.

Fontosnak tartjuk, hogy akik a levéltári honismereti szakkörben egy-két évig dolgoztak és továbbtanulnak középiskolában vagy más megyébe kerülnek, ne hagyják abba a honismereti munkát. Ezért mindenhol írunk levelet, hogy pl. a Csaba 3 évig dolgozott ebben a honismereti szakkörben, szeretném, ha tovább dolgozhatna az új iskolájában, fogják be hasonló munkára és kapjon a Csaba ezután is ilyen feladatokat.

Az elmúlt 8 év levéltári szakköri tapasztalata már kezd elég lenni ahhoz, hogy vázlatosan kialakuljon, mit is kellene csinálnunk, ha el kellene készíteni egy nemzeti alaptantervre épülő helytörténeti olvasókönyv feladatfüzetét, a megye vagy egy település történetének vázlatos összefoglalóját.